

Katarina Belcer, Šolski center Rogaška Slatina

Mentorica: Milena Ogrizek

TISOČE SVETLIC, PLANKTON BRALCEV

Biti zamejec. Pripadati trem javnostim. Kako je? Si enakovreden zastopnik vseh ali morda nobeni ne pripadaš popolnoma in »zares«? Te prevevajo neskončni občutki ambivalence, se znajdeš na tej ali na oni strani? Si eno, drugo, oboje ali nič?

Zamejska književnost se nenehno podaja v bitko z lastno oznako. Človeštvu, bolešno odvisnemu od natančnih definicij in eksplicitnih oznak, se trudi razbiti omejeno uokvirjenost, ki ga ustavi ob temeljih in ne spusti naprej. Zamejska literatura ni v prvi vrsti zamejska, ampak je »literatura«. Je mozaično stkan preplet fabule skupine - avtohtonega prebivalca, z zgodbo posameznika.

In prav na to je (pre)pogosto spregledano! Branje zamejskih del ne izključuje poistovetenja z lirskim subjektom ali proznimi antagonisti, saj so predvsem ljudje, vrženi v zapleten štiridimenzionalni produkt nedoumljivih sil, ki mu pravimo svet. Angel pozabe (ki mi je bil izkušensko nekoliko bliže od Kravosove zbirke) ni zgolj zgodba koroških Slovencev, njihovih mukotrpnih bojev z vztrajno grozečo asimilacijo in s skaženo podobo avstrijske javnosti, ki jih ima za bandite, špiclje in izdajalce. Je tudi zgodba, ki se prične z deklico, konča z odraslo žensko, vmes pa se skriva bistvo.

Morda sem se v Angelu našla zato, ker sem v njem odkrila cel šop vzporednih povezav s praktično vsakim odraščajočim bitjem, hkrati pa mi je njen melanholično otožni podton bliže od Kravosovega hudomušnega, z aforizmi napolnjenega sloga.

Maja je dekle, ki svojo pripoved začne skoraj v otroškem stilu, počasi pa sublimira v izkušeno osebnost z mnogo bolj reflektivnimi opisi. Znašla se je v navzkrižnem ognju zarisovanja mej, s strani velikih, elitnih evropskih velesil in brisanja mej svojega mladostniškega pogleda na svet. Vsi začnemo v ozkem prostorskem krogu s črno-belo in rasno razmejeno podobo, nato pa ostre linije vsakodnevno razlivamo in dobimo sliko, ki nam jo kaže naša zavest in še najbolj spominja na katero izmed Monetovih impresionističnih stvaritev. Svet ni spojina definicij ali strogo zarisanih razdelkov. Je množica, na tisoče svetlic, ki nam plavajo pred očmi.

Kravos in Haderlapova sta s svojima izpovedma planktonu bralcev odprla okno svežega pogleda. Nista jih motrila s sklopi tendenčno izraženih, lastnih vizij. Pomaknila sta se v ozadje (seveda kar se tiče politične, zamejsko obarvane problematike, saj sta poskrbela, da sta v vseh drugih odtenkih širokega spektra tematik še kako na površju!). Nista polemizirala, nista podtikala svojih teženj. Osvobodila sta se miselnih spon, narekujočih, da zamejci pišejo zgolj in samo »zamejsko« kot nosilci in vidni predstavniki svoje kulture, s tem pa, upam, anahronistično tendenčno zamejsko literaturo pripeljala h koncu.

Vedno ko si postavimo okvirje, postanemo omejeni. Avtorja nočeta zatirati lastne svobode. Če hočeta, sta, če nočeta, ju ni, nalašč in zdaj pa v svojih delih enostavno sta. Svobodna. Nedefinirana. Maja in Marko. »Normalna.«

Takšna je skušala biti tudi babica Maje Haderlap. V Ravensbrucku je bila ožigosana s petmestno številko (obstaja kje še kak bolj izrazit način razčlovečenja?) zaradi svoje narodnosti in narodne zavesti. Samo zato, ker je bila Slovenka, so jo nacisti vtaknili v taborišče in bili popolnoma odmisli dejstvo, da je tudi ona sama v svojem jedru človek z enakimi ali podobnimi problemi, kot jih imajo oni. Človek, ki ljubi, človek, ki se boji, človek s samo-

ohranitvenim nagonom po preživetju. Mati in kasneje babica (ki se je nenehno in nekako tipično vtikala v vzgojne metode svoje snah). Zmeraj ovita v mistično ogrinjalo svojih vraževernih misli in pogovorov z naravo, po katerih se je razlikovala od drugih.

Taboriščniki so bili mnogo več, kot so njihovi nacistični mučitelji, ki so jih imeli za anomalijo v svoji, nad ostalimi vzvišeni domovini, bili pripravljene uvideti in priznati. Zatrti so njihovo normalnost, po kateri so ženske, ki so z babico delile kruto usodo, tako vehementno hlepele.

Tudi ko je bila končno osvobojena spon Ravensbrucka, ji je bila normalnost tako daleč in odtujena. A želja je ostala. Želja po vsem, kar je bilo normalno in dovoljeno drugim: ljubezen (do sina, vnukinje, moža, rejenke Mici), svoboda ustvarjanja lastne esence (ki je zamejcem v knjigi in realnosti neredko odtrgana, ker jih omejuje ozkogledost okolice, ki nanje stalno in na moč dekadentno lepi oznake), svoboda življenja na način, ki si ga izbere vsak sam. Motivi, ki pereče posegajo v vsako stran knjige in polzijo med besedami.

Seveda sta Marka Kravosa (v Italiji leta 1943 rojeni literat, ki je bil vseskozi tesno povezan s slovensko kulturo, ki je študiral slavistiko in bil predsednik slovenskega centra PEN) in Majo Haderlap (v Železni Kapli leta 1961 rojena študentka teatrologije, ki je za Angela pozabe dobila slovito nagrado Ingeborg Bachmann) njuni determinanti zaznamovali. A nista zgolj in samo zamejca in tega ne smemo spregledati.

Sta harmonični osebnosti in akordi njune literature (opus obeh je precej bogat – Kravos je pred svojo antologijo *V kamen*, v vodo že izdal 13 pesniških zbirk, npr.: *Sol na jezik*, *Med repom in glavo*, *Ljubezenske*; Haderlapova pa *Žalik pesmi*, *Bajalice* in trojezično – *Pesmi Poems - Gedichte*) kažejo čudovito melodično sinergijo, saj je v njej moč razbrati parafrazirano večglasje. Tudi *V kamen*, v vodo in *Angel pozabe* sta dokaz, da so njuna dela univerzalna in kot taka zmeraj in v vsakem bralcu odražajo nekaj novega. V obeh je moč opaziti značilne (niti ne subtilne) avtobiografske prvine, saj sta knjigi na nek način pričevalki prostora in časa, v katerem bivata, po drugi strani pa nosita širok sporočilni razpon, ki bazira na temeljih univerzalnosti, najgloblje človeške biti in skozi leta prosperira ter se dvigne na višjo raven. Njune besede (ohranjene – ne ravno v kamnu, ampak na papirju) harmonijo njunih osebnosti dokazujejo pravzaprav same po sebi. »S površino telesa se ljubim, s konico peresa se izpisujem,« je sozvočje svoje biti v dveh kratkih verzih strnil Kravos. In Haderlapova s svojimi dognanji, do katerih se je dokopala že v zgodnjih letih: »Z roba gozda sem se lahko razgledala na jugoslovansko stran, ki je bila, na mojo osuplost, enaka avstrijski,« da vedeti, da je v svetu našla tisto skladnost, ki jo ostali (zaenkrat še neharmonični) še vedno iščejo (iščemo?). Ko enkrat odkriješ harmonijo v svetu, pa jo najdeš tudi v sebi.

Ker mi ... Mi smo svet. Ločen z mejami, a v jedru, na veliko osuplost, enak.